

История новейшего времени. Ч. 1.

ЗША ва ўмовах сусветнага эканамічнага крызісу 1929-1933 гг. і "Новага курсу" Ф. Рузвельта

1. Асаблівасці эканамічнага крызісу 1929-1933 гг. У ЗША і прыход да ўлады дэмакратычнай адміністрацыі Ф. Рузвельта.
2. Фінансава-эканамічная палітыка амерыканскай дзяржавы.
3. Сацыяльныя рэформы адміністрацыі Ф. Рузвельта.
4. Знешняя палітыка ЗША ў 30-е гады. Панамериканизм і ізаляцыянізм.

Літаратура

- Вард, Г. История США / Г. Вард. – М.: АСТ Астрель, 2009. – 256 с.
- Иванян, Э.А. История США / Э.А. Иванян. – М.: Дрофа, 2004. – 576 с.
- Макинерни, Д. США : история страны / Д. Макинерни. – М.: Эксмо, 2009. – 736 с.
- История США: В 4 т. – М.: Наука, 1987. – Т. 3.
- История США. Хрестоматия / сост. Э.А. Иванян. – М.: Дрофа, 2007. – 399.
- Золов А.В. США: борьба за мировое лидерство (К истории американской внешней политики. XX век): Учебное пособие: В 2 ч. – Ч. 1 – Калининград, 2000.

1 Эканамічны бум 1920-х гг (эра просперити) спрыяў каласальнаму росту прыбыткаў манаполій і разам з тым падрыхтоўваў крызіс перавытворчасці. Асабліва моцны ўплыў на рост прадукцыйнасці працы аказала развіццё электраэнергетыкі. Да 1929 г. было электрыфікавана ўжо 70% амерыканскіх прамысловых прадпрыемстваў (у 1914 г. - усяго 30%). Унутраны рынак быў перапоўнены бытавой тэхнікай-электрапрыборамі, халадзільнікамі, радыёпрыёмнікамі, пральнымі машынамі, пыласосамі. Але ва ўмовах высокіх коштаў і беспрацоўя, якое расце, гэтыя тавары не знаходзілі збыту ў краіне. Скарачэнне ўнутранага рынку таксама адбывалася і ў выніку значнага падзення сельскагаспадарчай вытворчасці і спусташэння фермерскіх гаспадарак. Усе павялічваецца частка прыбыткаў буйных манаполій звярталася ў каштоўныя паперы, якія затым становіліся прадметам спекуляцыі на біржы. Да 1929 г. у гульні на біржы прымалі ўдзел не менш за 1 млн чалавек; 90% усіх здзелак насіла неінвестыцыйны, спекулятыўны характар. Гэта прывяло да таго, што грашовыя сродкі, звычайна звярталіся на рынку прамысловых тавараў і харчавання, усё ў большай ступені накіроўваліся на біржу. У чаканні прыбыткаў ад сваіх каштоўных папер іх уладальнікі шырока прыцягвалі крэдыт для куплі маёмасці. Патэнцыйную праблему стваралі і відавочная дыспрапорцыя - да 1929 60% нацыянальнага багацця ЗША належала 2% насельніцтва.

23 кастрычніка 1929 г. амерыканскую біржу нечакана ахапіла паніка: цэны на акцыі пачалі катастрафічна падаць. Сітуацыя ўскладнілася ў яшчэ большай ступені на наступны дзень: на працягу некаторага часу на біржы былі толькі каштоўныя паперы на продаж, але пакупнікоў на іх не знаходзілася. За першы тыдзень біржавага крызісу аб'ясцэнліся акцыі на суму 15 млрд дал. Мільёны дробных ўкладчыкаў пазбавіліся ўсіх сваіх зберажэнняў, у выніку спусташэння дробных і сярэдніх прадпрыемстваў і кампаній мільёны рабочых апынуліся беспрацоўнымі.

Да 1932 г. у краіне налічвалася ўжо амаль 15 млн беспрацоўных- практычна кожны чацвёрты працаздольны амерыканец; згалела больш за 5 тыс. банкаў і больш за 32 тыс. прыватных кампаній. Нацыянальны даход ЗША зваліўся з 80 млрд дал. у 1929 г. да 40 млрд дал. у 1932 г. у снежні 1930 г. быў зачынены нью-ёркскі банк Злучаных Штатаў, які размяшчаў сумай укладаў у памеры 180 млн дал. Размешчаны за мяжой амерыканскі капітал стаў тэрмінова канфіскоўвацца, што пагоршыла эканамічныя праблемы еўрапейскіх краін-эканамічны крызіс ахапіў і Еўропу. Разумеючы, што пагаршэнне эканамічнага становішча ў Еўропе негатыўна адаб'ецца і на ЗША па прапанове Адміністрацыі прэзідэнта ЗША Г. Гувера быў абвешчаны мараторый у 1931 г. на адзін год рэпарацыйных выплат Германіяй і выплат ваенных даўгоў. У 1932 г. ЗША вымушаныя былі пагадзіцца з адменай рэпарацый наогул і ў выніку - з адыходам ад пасляваеннай сістэмы міжнародных плацяжоў.

У Злучаных Штатах Амерыкі крызіс быў асабліва маштабным, глыбокім і разбуральным. Аб'ём прамысловай вытворчасці ў 1932 г. складаў толькі 53% ад узроўню 1929 года з дабыча вугалю скарацілася на 40%, выпуск сталі- прыкладна ў 4 разы, выплаўленьне чыгуну апусцілася да ўзроўню 1896 г., з 285 даменных печаў у краіне ў сярэдзіне 1932 г. дзейнічала толькі 46. за гады крызісу перасталі дзейнічаць 10 тыс. банкаў. Даходы фермераў скараціліся на 55%. Асабліва ў цяжкім стане аказаліся рабочыя. У 1932 г. колькасць беспрацоўных дасягнула 17 млн. чалавек. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што ў ЗША адсутнічала сістэма сацыяльнай падтрымкі самых бедных слаёў насельніцтва. Фонд заробтнай платы скараціўся за гады крызісу на 60%.

Ва ўмовах крызісу рэзка абвастраюцца сацыяльныя супярэчнасці ў краіне. Сацыяльная напружанасць выявілася ў першую чаргу ў руху беспрацоўных. Ужо ў сакавіку 1930 г. па ўсёй краіне прайшлі выступы беспрацоўных. У 1931 і 1932 гг. адбыліся "галодныя паходы" беспрацоўных на Вашынгтон з патрабаваннем увядзення сістэмы сацыяльнага страхавання, а летам 1932 г. - паход на Вашынгтон ветэранаў вайны. Улады жорстка разганялі ўдзельнікаў гэтых паходаў. Страйкавая барацьба шырокага размаху не набыла ў першую чаргу таму, што рабочыя ва ўмовах масавага беспрацоўя, баяліся страціць сваё працоўнае месца.

Эканамічны крызіс істотна адбіўся на ўнутрыпалітычнай абстаноўцы ў краіне Прэзідэнт-рэспубліканец Герберт Гувер (1929-1933), вядомы тэрэтык амерыканскага індывідуалізму, вымушаны быў нават звяртацца да элементаў дзяржаўнага рэгулявання ў гаспадарчай сферы. Былі зніжаны падаткі на

даходы карпарацый, створана рэканструкцыйная фінансавая карпарацыя, распрацавана федэральная праграма будаўнічых работ, дзейнічала Федэральнае фермерская кіраванне. Аднак гэтага было відавочна недастаткова, каб пераламаць да лепшага сітуацыю ў фінансавай, гаспадарчай і сацыяльнай сферах. Незадаволенасць палітыкай рэспубліканцаў нарасталала («гувервілі», «коўдры Гувера»).

Яшчэ ў 1930 г. Дэмакратычная партыя заваявала большасць месцаў у Кангрэсе і ўпэўнена адваёўвала ў якія сталі вельмі непапулярнымі ў выбаршчыкаў рэспубліканцаў адказныя выбарныя пасады на месцах. У 1932 г. ва ўмовах найбольшага абвастрэння крызіснай сітуацыі ў ЗША павінны былі прайсці чарговыя прэзідэнцкія выбары.

У чэрвені 1932 г. рэспубліканскія дэлегаты сабраліся ў Чыкага. Палітычная платформа Партыі абараняла ўнутраную і знешнюю палітыку прэзідэнта, абвінавачваючы ва ўсіх эканамічных нягодах, якія выпалі на долю амерыканскага народа, становішча ў Еўропе і эканамічную палітыку еўрапейскіх урадаў. Кандыдатам партыі ў прэзідэнты быў названы Г. Гувер. У Дэмакратычнай партыі лідзіруючую пазіцыю заняў з самага пачатку губернатар Нью-Ёрка Франклін Д. Рузвельт. У якая рушыла затым перадвыбарнай кампаніі кандыдат ад дэмакратаў асабліва вылучаў дзяржаўную дапамогу фермерам і беспрацоўным, арганізацыю грамадскіх работ для моладзі, рэформу банкаўскай сістэмы і ўсталяванне «эканамічнага канстытуцыйнага парадку». Ён і атрымаў перамогу на выбарах у лістападзе 1932 г.

Пасля выбараў эканамічнае становішча краіны працягвала пагаршацца яшчэ больш хуткімі тэмпамі, што, па сцвярджэнні рэспубліканцаў, з'яўлялася сведчаннем расчаравання дзелавых колаў ЗША ў выніках выбараў. У пачатку лютага 1933 г. зачыніліся ўсе банкі ў штаце Мічыган, а затым і ў дзесяці іншых штатах. Паніка зноў ахапіла аплот фінансавага свету Амерыкі - банкі Нью-Ёрка.

2. Інаўгурацыйная цырымонія Франкліна Рузвельта адбылася 4 сакавіка 1933 г. пасля прынясення прысягі прэзідэнт звярнуўся да прысутных з праграмнай прамовай, якая атрымала з тых часоў прызнанне ў якасці ўзору прамоўніцкага мастацтва.

Прэзідэнт вылучыў галоўнае ва ўсім комплексе складаных праблем, якія стаялі перад новым урадам, - неабходнасць адсутнага пры ранейшым рэспубліканскім праўленні дзяржаўнага ўмяшання ў эканамічнае жыццё краіны пры адначасовым выкананні даўно склаліся партнёрскіх адносін дзяржавы з буйным капіталам.

Гісторыкі часта вылучаюць у праграме Рузвельта два этапы, якія атрымалі назву першага і другога «новага курсу». У 1933-1935 гадах прэзідэнт рабіў актыўныя дзеянні, каб пераадолець адчай нацыі і прадухіліць далейшае спаўзанне эканомікі ў бездань дэпрэсіі. Яго адміністрацыя спрабавала рэанімаваць развальваюцца грамадскія інстытуты, аказвала падтрымку розных галінах эканомікі (робячы ўпор на кааперацыю

намаганняў у прыватным сектары) і эксперыментавала з цэнтралізаваным планаваннем. З 1935 года, пад уздзеяннем расце крытыкі як злева, так і справа (што было асабліва важна ў святле набліжаліся выбараў 1936 года), Урадавая палітыка прыкметна "палявела", арыентуючыся ўжо не на калектыўныя намаганні, а на ўзмоцнены кантроль і адказнасць з боку федэральных уладаў.

Пачаць было вырашана з банкаўскай сферы: 5 сакавіка 1933 г. сваім першым прэзідэнцкім актам Рузвельт часова закрыў усе без выключэння банкі краіны, абвясціўшы "банкаўскія вакацыі". Праз некалькі дзён скліканы на надзвычайную сесію Кангрэс ЗША прыняў надзвычайны банкаўскі закон (Emergency Banking Act), згодна з якім у краіне спачатку аднавілі сваю дзейнасць 12 федэральных рэзервовых банкаў, а затым паступова і прыватныя банкі, якім удалося заручыцца дзяржаўнай дапамогай. Банкаў не змаглі атрымаць такой дапамогі і канчаткова спынілі сваё існаванне.

У чэрвені 1933 г. Кангрэс прыняў Закон, па якім была створана Федэральная Карпарацыя па страхаванні банкаўскіх укладаў, у задачы якой ўваходзіла спыненне спекулятыўных аперацый камерцыйных банкаў. У 1933-1934 гг. былі прынятыя яшчэ некалькі законаў, якія падавалі Кангрэсу права рэгуляваць выпуск каштоўных папер і кантраляваць біржавыя аперацыі, а таксама фактычна адмянілі залаты стандарт (у выніку даляр быў дэвальваваны на 40%). У 1934 г. быў прыняты Закон аб міжнародных гандлёвых пагадненнях (Trade Agreements Act). Ён дазволіў істотна пашырыць знешні гандаль на ўмовах узаемных ільгот. У красавіку 1934 г. быў прыняты закон, які забараняе прадастаўленне амерыканскіх пазык замежным урадам, якія не выплацілі свае даўгі ўраду ЗША.

У выніку хвалю банкаўскіх банкруцтваў атрымалася прыпыніць; агульная сума ўкладаў зноў павялічылася, што сведчыла аб узрастанні даверу да дзяржаўнай фінансавай сістэме.

Другая група мер была накіравана на аказанне прамой дапамогі беспрацоўным і арганізацыю дадатковых працоўных месцаў. Федэральная адміністрацыя па аказанні экстранай дапамогі выдаткавала 500 млн даляраў у выглядзе прамых датацый (а не пазык) урадам Штатаў і муніцыпалітэтам. Служба грамадзянскай кансервацыі рэкрутавала моладзь для ўдзелу ў розных праектах, звязаных з лясамі, рэкамі і глебай Амерыкі. Нядоўга праіснавала Грамадзянская ўправа грамадскіх работ арганізоўвала грамадскія працы, не звязаныя з буйнымі капіталаўкладаннямі. Гэта дало магчымасць часова працаўладкаваць чатыры мільёны беспрацоўных. Якое апынулася больш даўгавечным кіраванне грамадскіх работ займалася ў асноўным буйнымі будаўнічымі праектамі: пракладвала дарогі і тунэлі, ўзводзіла Масты, жылыя дамы, школы, бальніцы і аэрадромы. Гэтая арганізацыя не толькі вырашала праблему працоўных месцаў, але, дзякуючы масіраваным закупках будматэрыялаў, перапамоўваюць значныя сродкі ў аслабленую нацыянальную эканоміку. Пры гэтым у мэтах эканоміі былі скарачаныя выплаты ветэранам і зароботная плата дзяржаўных чыноўнікаў. Гэта значыць

упор адміністрацыя рабіла на стварэнне працоўных месцаў, а не на аказанне матэрыяльнай дапамогі.

Для вырашэння сельскагаспадарчых праблем былі распрацаваны спецыяльныя праграмы. З мэтай парадкавання цэн і аб'ёмаў вытворчасці ўрад прыняў закон Аб рэгуляванні сельскай гаспадаркі, які стымуляваў фермераў скарачаць пасяўныя плошчы. Закон аб фермерскай крэдыце ажыццяўляў абарону фермерскай уласнасці, дапамагаючы пагасіць пратэрмінаваныя закладныя на дамы і зямельныя ўчасткі. Дзякуючы прынятым мерам намеціліся істотныя змены ў сельскай гаспадарцы Злучаных Штатаў. Гаспадаркі, якія апынуліся няздольнымі ўласнымі намаганнямі (індывідуальнымі або калектыўнымі) кантраляваць працэс вытворчасці, пераходзілі пад прамое кіраванне федэральнага ўрада. Цяпер цэнтральны ўрад загадваў справамі, вызначаючы асноўныя ўмовы сельскагаспадарчай жыцця.

У аснову Чацвёртай праграмы, накіраванай на нармалізацыю прамысловасці, лёг прыняты ў 1933 годзе Нацыянальны закон аб аднаўленні прамысловасці. У пошуках выхаду з дэпрэсіі адміністрацыя вырашыла перш за ўсё прыняць меры супраць нядобрадумленых паводзін прыватных прадпрыемстваў, якія адвольна мянялі вытворчыя планы, зрэзалі зарплату, звальнялі рабочых і збівалі цэны на рынку. Закон прадпісваў ўсім асацыяцыям вытворцаў прыняць кодэксы "сумленнай канкурэнцыі", якія ўсталёўвалі аб'ёмы вытворчасці, мінімальны ўзровень коштаў, а таксама асноўныя ўмовы працы. За выкананнем праграмы наглядала Нацыянальнае ўпраўленне эканамічнага аднаўлення. Многія папракалі Ф. Рузвельта ў тым, што дадзены закон гуляе на руку буйным кампаніям, якія фактычна атрымлівалі магчымасць вызначаць умовы вытворчасці і збыту ў сваіх галінах. Аднак прэзідэнт верыў, што плюсы буйнамаштавага вытворчасці-па частцы эфектыўнасці размеркавання, цэнаўтварэння і скарачэння беспрацоўя – пераважаць ўсе рызыкі, асабліва ва ўмовах зацяжнага эканамічнага крызісу. Рузвельт рабіў стаўку на кааператыўныя намаганні і добраахвотнае згоду ў бізнэсе. Там, дзе давер не апраўдвалася, заканадаўства прадугледжвала стварэнне ўрадавага сектара занятасці. Закон таксама садзейнічаў згуртаванню працоўнага класа. У артыкуле 7 (а) сцвярджалася, што «працоўныя маюць права ствараць арганізацыі і заключаць калектыўныя дагаворы праз выбраных прадстаўнікоў». У выніку ў цэлым па краіне сяброўства ў прафсаюзах рэзка вырасла - за два гады з 3 да 4,5 млн чалавек.

Яшчэ адна праграма Кангрэса тычылася рэгіянальнага планавання. Яна дазваляла спалучаць грамадскія працы з захаваннем, аднаўленнем і фінансавай падтрымкай асобных эканамічных раёнаў краіны. Шырокамаштабны эксперымент быў праведзены ў даліне ракі Тэнэсі, якая працякала па тэрыторыі сямі Штатаў. Перад сфармаванай адміністрацыяй даліны Тэнэсі (АДТ) ставілася няпростая задача: пераадолець разруху ў гэтым адсталым паўднёвым краі і стварыць лепшыя ўмовы жыцця для мясцовых жыхароў. Пад кантролем федэральнага ўрада АДТ разгарнула будаўніцтва дамбаў і электрастанцый для забеспячэння рэгіёну таннай

электраэнергіяй. Акрамя таго, быў узведзены завод па вытворчасці азотных угнаенняў, што дало імпульс развіццю прамысловасці і сельскай гаспадаркі. У сацыяльнай сферы АДТ рэалізоўвала праграму адукацыі, аховы здароўя і жыллёвага будаўніцтва для насельніцтва. Было зроблена нямаля для аднаўлення і развіцця гэтага рэгіёну, пацярпелага ў выніку эканамічнага крызісу і прыродных бедстваў.

Асаблівае месца ў серыі рэформаў, ажыццёўленых новым урадам, адводзілася адмене "сухога закона". XXI папраўка да Канстытуцыі, афіцыйна адмяніла "сухі закон", была ратыфікаваная ў снежні 1933 г. свабодны продаж алкагольных напояў, абкладзеных вельмі вялікім федэральным падаткам, забяспечыла паступленне ў казну значных дадатковых сродкаў.

Варта прызнаць, што рэформы, якія праводзяцца ў рамках "новага курсу", на практыцы сутыкаліся з мноствам праблем. Бывалі выпадкі, калі выдзяляюцца сродкі выдаткоўваліся недастаткова аператыўна. Некаторыя ўрадавыя арганізацыі ўшчамлялі правы прадпрыемальнікаў, фермераў і выдальшчыкаў. У 1931 годзе на паўднёвых раўнінах перасталі выпадаць дажджы. Жорсткая засуха, якая суправаджалася моцнымі вятрамі і бязлітаснай спякотай, абрынулася на Канзас, Аклахому, Каларада, Нью-Мексіка і Тэхас. На тэрыторыі гэтых штатаў утварылася так званая "Пыльная чаша", якая пратрымалася на працягу ўсяго дзесяцігоддзя.

Правядзенне "новага курсу" ўскладнялася не толькі прыроднымі бедствамі, але і жорсткай крытыкай як правых, так і левых апанентаў. Першыя абвінавачвалі ўрад у залішняй цэнтралізацыі і схільнасці да сацыялізму. Другія ж, наадварот, патрабавалі радыкальных змен капіталістычнай сістэмы.

Так пачалося ажыццяўленне комплексу дзяржаўных мер па барацьбе з Надзвычайным эканамічным становішчам у краіне, пасля які атрымаў назву "новага курсу" Ф. Рузвельта.

Нягледзячы на ўсе супярэчнасці, на выбарах 1934 года дэмакраты здолелі пацвердзіць большасць у Кангрэсе і, адпаведна, права на працяг рэформы.

3 Ф. Рузвельт абвясціў Кангрэсу аб намеры пазбавіцца ад "звышпрывілеяваных" грамадзян, дапамагчы "недопрывілежаваным". У выніку з 1935 г. актывізаваліся меры ў сферы сацыяльнага заканадаўства.

У мэтах выяўлення "звышпрывілеяваных" грамадзян Ф. Рузвельт павысіў падатковыя стаўкі і ўзмацніў федэральны кантроль, пашырыўшы яго ўладныя паўнамоцтвы на банкаўскую сферу, камунальныя структуры і транспарт.

Самым істотным запамогай апынуўся закон аб надзвычайнай дапамозе. На яго рэалізацыю Кангрэс вылучыў 5 млрд даляраў-велізарную суму, асабліва ў дзяржаве, дзе, як правіла, сукупныя бюджэтныя выдаткі не перавышалі 3-4 млрд у год. У адпаведнасці з гэтым законам было створана ўпраўленне развіцця грамадскіх работ, якое, выдаткаваўшы за восем гадоў свайго існавання 11 млрд даляраў, забяспечыла працай 8 млн амерыканцаў. У асноўным людзей задзейнічалі ў федэральных праектах па пашырэнні нацыянальнай інфраструктуры і культурнаму развіццю нацыі.

Аказваючы падтрымку найбяднейшым сляям насельніцтва, федэральны ўрад паставіла задачу даць насельніцтву "гарантыю абароны ад галоўных скажонасцяў лёсу". З гэтай мэтай быў выдаў у 1935 годзе закон аб сацыяльнай бяспецы. Складовай часткай закона з'яўлялася "страхаванне па ўзросту". Для гэтага быў заснаваны Федэральны фонд, куды паступалі адлічэнні як ад працуючых амерыканцаў, так і ад іх працадаўцаў. Другая частка закона тычылася "страхавання па беспрацоўі", які ажыццяўляўся на федэральнай-штатнай аснове. Крыніцай для гэтага віду страхавання служылі падатковыя адлічэнні прадпрыемстваў. Трэцяя частка закона прадугледжвала дапамогу са сродкаў федэральнага бюджэту для "дзяцей, маці, (і) фізічна або разумова непаўнаважных грамадзян".

Гэтая заканадаўчая ініцыятыва забяспечвала толькі частковую абарону насельніцтва. Нягледзячы на ўсю сваю абмежаванасць, гэты закон стаў рэвалюцыйным прарывам.

У чэрвені 1935 г. Кангрэс прыняў Нацыянальны закон аб працоўных адносінах Закон Вагнера (Wagner Act), якім прадугледжвалася права рабочых на стварэнне прафсаюзаў, заключэнне калектыўных дагавораў з прадпрыемствамі праз выбарных прадстаўнікоў і права на некаторыя віды забастовак. У 1935 г. у выніку расколу ў кіраўніцтве Амерыканскай федэрацыі працы ўтварылася новае прафсаюзнае аб'яднанне-Камітэт вытворчых прафсаюзаў (з 1938 г. Кангрэс вытворчых прафсаюзаў-Congress of Industrial Organizations).

На чарговых прэзідэнцкіх выбарах перамога дэмакратаў апынулася вялікай: 3 лістапада 1936 г. Франклін Д. Рузвельт быў пераабраны прэзідэнтам ЗША на другі тэрмін, што дазволіла яму працягнуць рэформы.

У 1937 г. Былі праведзены рэформы ў галіне грамадзянскага будаўніцтва, а ў 1938 г. - у галіне заробтнай платы і працоўнага заканадаўства.

Аднак паслабленні ў фіскальнай і грашовай палітыцы прывялі да эканамічнага спаду ў 1937 годзе. Аб'ём прамысловай прадукцыі знізіўся на 33%, узровень беспрацоўя вырас на 20 %. Да гэтага дадалася пагроза з боку экспансіянісцкіх рэжымаў, якія ўздымалі галаву ў краінах Еўропы і Азіі. Гэтыя фактары згубна адбілася на лёсе "новага курсу". Энергетыка пасылу вычарпалася, і імкненне да унутрыдзяржаўным рэформам пайшло на спад.

Тым не менш "новы курс" меў важныя наступствы. Вырасла мера адказнасці федэральнага ўрада: цяпер яно лічыла сябе абавязаным прымаць дзейны ўдзел у вырашэнні эканамічных пытанняў-прычым не толькі ва ўмовах крызісу, а на пастаяннай аснове. Іншымі словамі, "новы курс" паклаў пачатак капіталістычнай дзяржаве дабрабыту ў Амерыцы.

4. Вострая палітычная барацьба, якая суправаджала правядзенне рэформаў "новага курсу", патрабавала дасягнення згоды хоць бы па пытаннях знешняй палітыкі. Улічваючы настроі народа, амерыканскі ўрад пайшоў на дэманстратыўнае дыстанцыяванне ад міжнародных праблем, у першую чаргу еўрапейскіх. У ЗША 30-я гады сталі перыядам адкрытага дамінавання ізаляцыянізму. Ізаляцыянісцкі рух набыло ў гэтыя гады яшчэ больш

складаны характар, чым у мінулым. Дэмакратычная плынь выступала супраць амерыканскага ўмяшання ў еўрапейскія праблемы, бо баялася, што ЗША, як і ў гады Першай сусветнай вайны, умяшаўшыся ў вайну, пахаваюць перспектыву ліберальных рэформаў. Частка палітыкаў-ізаляцыяністаў адстойвалі свой святы прынцып "свабоды рук", разлічваючы, што знясіленне супрацьлеглых у Еўропе бакоў адкрые Амерыцы шлях да сусветнага лідэрства. Леварадыкальныя ізаляцыяністы зыходзячы з вопыту Першай сусветнай вайны і пасляваеннага развіцця не бачылі істотнай розніцы паміж Германіяй і Італіяй, з аднаго боку, і Вялікабрытаніяй і Францыяй - з другога, лічачы і тых і іншых імперыялістычнымі дзяржавамі, схлестнувшимися з-за дзяльбы свету. Прадстаўнікі прафашысцкага плыні асцерагаліся, што ўмяшанне ЗША, калі яно адбудзецца, будзе немінуча накіравана супраць Германіі і Італіі, а гэта азначала, на іх думку, крах гэтых рэжымаў і стварэнне ўмоў для далейшага распаўсюджвання камунізму. Ізаляцыянісцкія настроі, і без таго моцныя ў краіне, занятай сваімі ўнутранымі праблемамі, яшчэ больш узмацніліся ў выніку дзейнасці Камітэта Ная (верасень 1934-люты 1936 г.), створанага Сенатам ЗША для расследавання прычын уступлення Амерыкі ў Першую сусветную вайну. Заслухаўшы шматлікіх сведак, камітэт прыйшоў да высновы, што Амерыка не проста ўступіла ў вайну, але была ўцягнутая ў яе дзеля забеспячэння карыслівых мэтай буйных фінансістаў і вытворцаў зброі ЗША. Матэрыялы дзейнасці Камітэта ляглі ў аснову прынятага ў 30-я гады ў ЗША законадаўства аб нейтралітэце. Прыняцце законаў стымулявалася абвастрэннем міжнароднай абстаноўкі. У 1935 Італія пачала агрэсію супраць Эфіопіі, у 1936 годзе пачалася вайна ў Іспаніі, у 1937 году Японія разгарнула баявыя дзеянні ў Кітаі. У Амерыцы перспектыва новага сусветнага канфлікту выклікала выбух палітычнай актыўнасці ізаляцыяністаў, якія паставілі сваёй мэтай выключыць фактары, якія вядуць да ўдзелу ЗША ў Вялікай вайне. Тры закона аб нейтралітэце, прынятыя ў 1935-1937 гадах, забаранялі продаж амерыканскай зброі ваюючым краінам, перавозку зброі і ваеннага рыштунку на амерыканскіх судах, а таксама плаванне амерыканскіх судаў у зонах ваенных дзеянняў. Забараняўся ўдзел амерыканскіх грамадзян у ваенных канфліктах пад пагрозай страты грамадзянства, іх плаванне на судах ваюючых краін і т. д. Яшчэ раней, як мы казалі, у 1934 годзе, спецыяльны "акт Джонсана" адмаўляў у прадстаўленні пазык і крэдытаў краінам, якія не выплацілі Злучаным Штатам свае ваенныя даўгі. Спецыяльным актам у студзені 1937 года гэтыя палажэнні былі распаўсюджаны і на грамадзянскую вайну ў Іспаніі. Праўда, і тут была зроблена спроба не пазбаўляць зусім ужо краіну выгады ад заморскіх ваенных канфліктаў. Закон аб нейтралітэце 1937 года ўводзіў прынцып "cash-and-carry" (плаці і вязі), які дазваляў продаж амерыканскай зброі ваюючым краінам пры ўмове аплаты наяўнымі і вывазу закупленай зброі з ЗША на ўласных караблях. Аб'ектыўна, з улікам складывавшайся сітуацыі гэты прынцып быў больш выгадны Англіі і Францыі, чым іх супернікам, у сілу відавочнага перавагі гэтых краін на морах. Але па форме прынятыя законы былі афіцыйнай дэкларацыяй нежадання Амерыкі ўцягвацца ў еўрапейскія

канфлікты. Сам Ф. Рузвельт быў даўнім прыхільнікам ідэй В. Вільсана аб кіруючай ролі ЗША ў свеце. Увосень 1937 года ён выступіў у Чыкага са сваёй знакамітай «карантыннай прамовай», у якой завуалювана выказаўся за калектыўныя дзеянні па прадухіленні ваеннай пагрозы. Але ціск ізаляцыяністаў прымусіла яго саступіць. Тым не менш ЗША пільна сачылі за развіццём міжнароднай сітуацыі, дэманструючы па меры магчымасці блізкасць сваёй пазіцыі да пазіцыі сваіх былых саюзнікаў па Першай сусветнай вайне. Рэзкі паварот Ф. Рузвельт здзейсніў у палітыцы ў адносінах да Савецкага Саюзу. Усведамляючы ролю СССР як стрымлівае фактару і ў Еўропе, і тым больш у Азіі, ён адмовіўся ад дэманстратыўнага ігнаравання Савецкай дзяржавы і ўсталяваў у 1933 г. з СССР нармальныя дыпламатычныя адносіны. Змянілася і палітыка ЗША ў Лацінскай Амерыцы. На змену адкрытаму ўмяшанню прыйшла палітыка "добрага суседа". ЗША вывелі войскі з Гаіці, адмовіліся ад папраўкі плата на Кубе, перагледзелі кабальныя ўмовы дамовы з Панамай і інш. Такая палітыка дазволіла пацясніць канкурэнцятў з Англіі і Германіі.

Такім чынам, у знешняй палітыцы 1930-х пазначылі два вектары-ізаляцыянізм і панамеріканізм. Толькі пасля паразы Францыі падчас Другой сусветнай вайны адбыўся рэзкі паварот грамадскага і палітычнага меркавання ЗША да ўсебаковай падтрымкі Вялікабрытаніі.